

Гарна родина – здорова дитина

Олена ШКУРАТ,

учитель-методист російської мови та літератури, основ здоров'я Волноваського ліцею, керівник РМО вчителів основ здоров'я, національний педагог-тренер з програм здоров'я,

Людмила АКСЬОНЕНКО,

заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель української мови та літератури Волноваського ліцею

Турбота про здоров'я неможлива без постійного зв'язку із сім'єю. Переважна більшість бесід з батьками... – це бесіди про здоров'я малюків.

В.О. Сухомлинський

«З родини йде життя людини» – це прислів'я відображає моральні й етичні принципи, за якими віками формувався моральний кодекс українців. Культ щасливої родини, де панують взаємоповага і злагода, властивий нашій народній педагогіці споконвіку. Саме в сім'ї, де належна увага приділяється вихованню національної свідомості, високої моральності, виростає гідний громадянин своєї країни.

Економічні труднощі, які переживають держава та безпосередньо сім'ї, негативно позначаються на інтелектуальному і моральному потенціалі родин. Основний свій час більшість батьків витрачає на матеріальне забезпечення сім'ї. Спілкування батьків з дітьми часто зводиться до контролю за їхнім навчанням, а сам контроль – до з'ясування того, які оцінки дитина одержала. Батьки відчувають гостру нестачу педагогічних знань і потребують спеціальної підготовки для виконання виховної функції.

Соціально-економічне та національно-культурне відродження України значною мірою залежить від розвитку освіти, від виховання фізично і духовно здорового підростаючого покоління. В умовах швидкого розвитку сучасної цивілізації акцент переноситься на особистісний, гуманістичний рівень. Необхідність розв'язання соціальних та особистісних проблем повертає нас до спадщини Василя Олександровича Сухомлинського.

Павлівська середня школа була для дітей рідною домівкою, де вони під постійною увагою світлого розуму, теплих привітних очей великого педагога зростали, розвивалися, міцніли, самостверджувалися, вчилися бути корисними своїй родині, суспільству. Важливу роль у вихованні здорового способу життя відігравала методика роботи «Школи під блакитним небом», сутність і зміст якої В.О. Сухомлинський розкрив у праці «Серце віддаю дітям». Вчений теоретично розробив і реалізував у

практиці роботи Павлівської школи систему шкільно-сімейного виховання. Педагог довів нежиттєздатність «школи майбутнього» – школи-інтернату й обґрунтував доцільність та необхідність участі сім'ї в освітньому процесі: «Гармонійний, всебічний розвиток можливий лише там, де два вихователі – школа і сім'я – не тільки діють одностапно, ставлячи перед дітьми ті самі вимоги, а є одностайними, поділяють ті самі переконання, завжди виходять з тих самих принципів, не допускають ніколи розходжень ні в меті, ні у процесі, ні в засобах виховання» [1, с. 86].

Ефективність формування здорового способу життя учнів залежить від багатьох факторів: цілеспрямованої діяльності педагогів щодо підвищення рівня педагогічної і валеологічної культури сім'ї, єдності педагогічного впливу навчального закладу і сім'ї у вихованні культури здоров'я дітей, оновлення валеологічного змісту роботи з батьками та форм їхньої педагогічної просвіти. Усвідомлюючи доцільність таких підходів, у Волноваському ліцеї вирішили піти неординарним шляхом, а саме – перейшли до більш тісної інтеграції шкільного і сімейного виховання. Творчий та енергійний колектив учителів ліцею розпочав якісно новий етап своєї роботи – створення школи-родини. Її мета – виховання здорової, компетентної особистості, громадянина України, носія загальнолюдських та національних цінностей, наукових, філософських, духовних надбань, який живе в гармонії з природою та самим собою, здатний до самовизначення і самореалізації. Школа-родина – це не лише новий тип школи, це новий підхід до освіти. В такій школі створюються умови для взаєморозкриття добрих починань батьків і вчителів, а також акцентується увага на тому доброму, талановитому, що є в кожній дитині. Педагоги та батьки прагнуть, щоб діти з дому приходили в затишну, впорядковану оселю, в нову родину, де вони не лише набуватимуть певних знань, умінь, а й формуватимуться як особистості.

Волноваський ліцей – школа нового покоління. Це унікальний заклад, який має власне

ім'я – «Лідер», свою концепцію, свою філософію діяльності і розвитку, відповідні девіз і емблему, прапор, конституцію, схвалену дітьми, вчителями та батьками. Оформлення школи чітко продумане, підпорядковане високій меті. У класах і коридорах привертають увагу плакати, портрети діячів культури, учених, винахідників зі світовим ім'ям, стенди, панно. Це справжня домівка для дітей, в якій кожен без винятку почувається потрібним, прийнятим іншими, впевненим, успішним.

Важливе значення надається відродженню та вдосконаленню родинного виховання, підвищенню ролі сім'ї, родини у навчально-виховному процесі. В ліцеї розроблено цілу систему організації родинного виховання, яка базується на тісному зв'язку школи з дітьми та батьками. Скажімо, корекція фізичного розвитку учнів забезпечується лише шляхом цілеспрямованого використання виховного потенціалу сім'ї-родини.

Серце і душа школи – Родинна вітальня, яка стала осередком співпраці педагогічного колективу і сім'ї. У Родинній вітальні відбуваються цікаві зустрічі з батьками, медичними працівниками, представниками соціально-психологічної служби та органів правопорядку. Творчо працює у школі батьківський комітет. Індивідуальні та групові консультації для батьків, практичні заняття, на яких аналізуються педагогічні ситуації, обмін досвідом щодо сімейного виховання дають позитивні результати. Основні навчально-виховні заходи готуються і проводяться спільними зусиллями педагогів, учнів, батьків.

Формуючи культуру здоров'я школяра, вчителі ліцею застосовують інноваційні та інтерактивні технології навчання. Урок-тренінг, урок-подорож, урок-свято, урок-дослідження, уроки серед природи, турніри-вікторини, конкурси, сезонні свята сприяють вихованню фізично і духовно здорового підростаючого покоління. У кабінеті превентивного навчання проходять заняття гуртка «Юні валеологи» з метою формування внутрішньої культури особистості як усвідомленої системи засобів збереження й зміцнення здоров'я. Факультативний курс «Християнська етика» у школі сприяє розвитку духовного здоров'я школярів, щоб вони могли стати в майбутньому вірними чоловіками чи дружинами, люблячими батьками та відповідальними громадянами. З його допомогою діти залучаються до найважливіших етичних цінностей – любові, поваги, вірності, співчуття, вихованості.

Василь Сухомлинський писав: «Школа не може повною мірою замінити сім'ю і особливо матір, але якщо дитина не відчуває вдома ласки, сердечності, турботи, ми, вихователі, повинні бути особливо уважними до неї» [4]. Організація соціального патронажу сім'ї є одним з напрямів роботи ліцею щодо охорони дитинства. Соціальний педагог розв'язує проблеми, пов'язані з сім'єю, захистом прав та інтересів дитини в ній, охороною здоров'я. Завдання соціально-психологічної служби в цьому

напрямі – забезпечити основні соціально-правові потреби дитини, сприяти її успішній соціальній адаптації в умовах дитячого колективу, задовольнити потреби в розвитку й самореалізації. Сімейні проблеми (порушення сімейних зв'язків, складні взаємини подружжя, між батьками та дітьми) зазвичай не залежать від соціального статусу родини та можуть траплятися як у матеріально забезпеченій, інтелігентній, так і в малозабезпеченій, малоосвіченій родині. Особливо доречною така робота є тоді, коли сім'я перебуває у кризовому стані. Так, наприклад, прагнучи стабільності, батьки переймаються пошуками матеріального, не усвідомлюючи, що нездоровий психологічний клімат сім'ї може травмувати дитину набагато більше. Велика перевага роботи соціального педагога у школі в тому, що він має змогу допомагати таким сім'ям як на етапі їхньої кризи, конфлікту або розпаду, так і дбати про профілактику сімейних дисфункцій, налагодження сімейних стосунків у передкризовому стані.

На різних етапах до соціального патронажу сім'ї залучаються педагогічна рада, психолого-педагогічний консиліум, шкільні психолого-медико-педагогічні комісії, шкільна рада з профілактики правопорушень, батьківський комітет. На початку роботи з конкретною сім'єю соціального педагога цікавить уся інформація, що стосується особистості дитини, яка в ній виховується. Дослідження особистісних рис, акцентуацій характеру, особливостей взаємин здійснює шкільний психолог та надає соціальному педагогу узагальнену інформацію щодо характеристик особистості дитини, її стосунків з батьками, однолітками. Він також здійснює психологічне консультування батьків або осіб, які їх замінюють. Психолог висвітлює на консиліумі, педагогічній раді, батьківських зборах причини та наслідки психологічних проблем, які переживає дитина в неблагополучній родині, а також особливості виявів дезадаптації учнів; надає відповідні рекомендації класному керівникові, вчителям щодо психологічних особливостей роботи з педагогічно занедбаними дітьми; проводить індивідуальну корекційну роботу. Соціальний педагог, оперуючи одержаною від психолога аналітичною інформацією, організовує роботу з сім'єю. Отже, практичний психолог і соціальний педагог спільними зусиллями спроможні ефективніше допомогти проблемній родині та дитині, яка потребує соціально-психологічної реабілітації.

Наступним етапом супровідної роботи є виявлення порушень прав дитини в сім'ї, з'ясування, якої шкоди завдають несприятливі сімейні обставини формуванню дитячої особистості, організація соціальної допомоги з залученням інших установ. Після дослідження родини учня соціальний педагог цілеспрямовано впливає на поведінку дітей та дорослих. Працюючи з батьками, педагог намагається сформувати в них стійку батьківську позицію, допомогти в налагодженні сімейних стосунків. Побудова взаємин на основі доброзичливості і поваги, розвиток співпереживання, співчуття, готовності

до розв'язання проблем, з якими стикається дитина, – усе це може створити психологічний комфорт у сім'ї та школі. Не варто забувати, що такі діти особливо чутливі до слова, похвали. Якщо стан їхнього фізичного здоров'я мало залежить від педагогів, то емоційне самопочуття – у руках психологів, соціальних педагогів, учителів. Терпіння, наполегливість, спокійний тон мають бути властивими людям, які працюють із дітьми з особливими потребами. Важливо визначити співвідношення опіки, самостійності й самопомогти, бути уважними до кожної дитини. Отже, соціальний педагог покликаний забезпечити соціально-педагогічний захист дитини в сім'ї і підвищити психолого-педагогічну культуру батьків.

Як наголошував В.О. Сухомлинський, *турбота про здоров'я дітей неможлива без постійного зв'язку з сім'єю*. Чи справді батьки стають першими вихователями? Чи володіють вони загальною культурою, складовою якої є фізична культура? У педагогічній діяльності завжди діють разом дорослий і діти, яким для духовного піднесення потрібна любов, тобто турбота, увага, підтримка, співчуття, милосердя, радість за них. Тільки любов сім'ї та вчителя стане початком успіху для дитини. Прагнучи підготувати батьків до найважливішої справи життя, Василь Олександрович пропонував давати їм елементарні педагогічні знання, а також безпосередньо залучати до обговорення проблем навчання і виховання.

На прикладі кількох поколінь вихованців В.О. Сухомлинський переконався, що успіху у вихованні взагалі й фізичному зокрема можна досягнути тільки спільними зусиллями родини, школи і громадськості. Відводячи особливе місце методиці керівництва сімейним вихованням у праці «Розмова з молодим директором», він писав, що «цю роботу колектив вважає найпотрібнішою, найважливішою серед усіх інших справ. Ми взагалі нічого не досягли, якби не працювали з батьками» [5, с. 444–445]. Тому в сучасних умовах педагогічна просвіта батьків стала водночас і формою, і умовою взаємодії школи та родини щодо формування здорового молодого покоління.

Спільна робота школи і родини ґрунтується на *принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків*.

1. Принцип пріоритетності сімейного виховання підкреслює величезне значення сім'ї у фізичному й духовному становленні особистості. Родинне виховання є природною і постійно діючою ланкою виховання. У сім'ї закладається основа особистості: її світогляд, національна самобутність, моральність та інші важливі якості й властивості. Тому без докорінного поліпшення родинного виховання не можна домогтися значних змін у суспільному вихованні підрастаючих поколінь.

2. Принцип громадськості ґрунтується на усвідомленні педагогами і батьками місця кожної сім'ї

у суспільно-державній системі. Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ – поняття, що розкривають природний шлях розвитку кожної особистості, формування її національної свідомості й громадянської зрілості.

3. Принцип демократизму означає встановлення партнерських відносин між школою і сім'єю у вихованні дітей. Сьогодні батьки можуть брати участь у вирішенні тих питань, до яких традиційно їх не допускали, – виборі предметів для навчання, визначенні обсягів їх вивчення, складанні навчальних планів, зміні термінів і тривалості навчальних семестрів та канікул, виборі профілю школи, виробленні внутрішньоскільних статутів, розробленні системи заходів щодо забезпечення дисципліни, умов праці, відпочинку, харчування, медичного обслуговування школярів тощо.

Основну роботу з батьками школа проводить, створюючи батьківські об'єднання – батьківські комітети, ради. Кожне з таких об'єднань має свій статут (положення, регламент, план), яким визначаються головні напрями діяльності, права та обов'язки учасників виховного процесу. Складається *єдиний план спільної діяльності сім'ї, школи і громадськості*.

4. Принцип гуманізації взаємин педагогів і батьків передбачає:

- дії і заходи класного керівника, учителя, спрямовані на зміцнення і підвищення авторитету батьків. Єдино правильною нормою стосунків педагогів і батьків є взаємна повага. Обмін досвідом, порада та спільне обговорення, єдине рішення задовольняють обидві сторони, розвивають у них почуття власної відповідальності, громадянського обов'язку;

- вияв довіри до виховних можливостей родини, підвищення рівня її педагогічної культури та активності у вихованні;

- дотримання педагогічного такту, неприпустимість грубого втручання в життя сім'ї;

- життєствердний, оптимістичний настрій у розв'язанні проблем виховання, орієнтацію на позитивні якості дитини, сильні сторони родинного виховання, успішний розвиток особистості.

5. Принцип ретроспективності полягає в осмисленні та використанні історичного досвіду виховання в українській родині. Цей досвід використовується насамперед для виховання поваги і відданості своїм батькам, сім'ї, родині; шанобливого ставлення до предків, традицій і звичаїв свого народу; розуміння і відчуття духовної єдності поколінь; формування національної гідності й честі, основ вселюдської і народної моралі, готовності до праці, повноцінного естетичного, фізичного та інтелектуального розвитку.

6. Принцип педагогізації батьків передбачає, що одним із головних завдань школи залишається організація і здійснення педагогічного всеобучу.

Дотримуючись настанов В.О. Сухомлинського, вчителі використовують різні форми роботи з батьками. Підвищення педагогічної культури батьків

щодо здорового способу життя здійснюється за допомогою колективних та індивідуальних форм і методів роботи. Провідна роль належить індивідуальним формам роботи: відвідуванню сім'ї учня, пропаганді сімейного виховання, виконанню батьками педагогічних доручень, педагогічним консультаціям.

Відвідування сім'ї учня допомагає з'ясувати умови життя школяра, загальну та педагогічну культуру родини, ознайомитися з досвідом виховання, дати поради і домовитися про єдині вимоги до учня.

З метою пропаганди сімейного виховання класні керівники використовують матеріали фахових газет і журналів та іншу літературу з сімейно-шкільного виховання.

Встановленню контактів сприяє спілкування батьків і класного керівника у процесі виконання батьками педагогічних доручень. Це керівництво спортивною секцією, сприяння у проведенні екскурсій, в організації зустрічей з цікавими людьми, у створенні класної бібліотеки; участь у розвитку і зміцненні матеріальної бази школи, у вирішенні господарських завдань тощо.

Основу педагогічних консультацій становлять відповіді на запитання батьків. Під час їх проведення вчителі дотримуються таких психолого-педагогічних принципів: прихильного ставлення до ініціативи батьків; виявлення готовності допомагати сім'ї; надання конкретних рекомендацій і порад з питань, з якими звертаються до педагога батьки.

Учителі застосовують і колективні форми роботи з батьками. Батьківська школа створена для переконання всіх батьків у необхідності вивчення основ педагогіки співробітництва, діяльнісного підходу. Результатом є оволодіння батьками практичними навичками формування в дитини ставлення до власного здоров'я як до найвищої людської цінності.

Метою *педагогічного лекторію* є акцентування уваги батьків на актуальних проблемах виховання. Ця форма роботи забезпечує оволодіння батьками систематичними знаннями основ теорії виховання. Тематика лекцій добирається з урахуванням вікових особливостей дітей. У проведенні лекторіїв беруть участь адміністрація школи, шкільний психолог, запрошуються працівники міського відділу юстиції. Питання фізичного виховання дітей, оздоровлення і загартування їх, дотримання режиму дня, раціонального калорійного харчування, здорового гігієнічного середовища і сприятливої психологічної атмосфери, правила безпечної поведінки, профілактика шкідливих звичок – теми, які висвітлюються у батьківських куточках, папках-пересувках, піднімаються на батьківських всеобучах.

До проведення підсумкової річної науково-практичної конференції батьків «Традиції родини та їх значення у вихованні» протягом року здійснюється теоретична і практична підготовка, наприкінці року підбиваються підсумки.

День відкритих дверей, або батьківський день, проводиться зазвичай перед початком семестру з метою привернути увагу батьків до роботи всієї школи, зокрема до питань виховання. До цього дня для батьків готується концерт з попередніми виступами шкільного активу, проводяться зустрічі у класах, організовуються виставки кращих малюнків, учнівських виробів, проводяться спортивні змагання на приз батьківського комітету, перегляд фільмів на теми виховання.

Класні батьківські збори – традиційна форма роботи. Батьки мають змогу поділитися досвідом сімейного виховання. Одним із підходів до організації класних зборів є проблемне формулювання їхньої теми (наприклад, «Чи можна зменшити негативний вплив комп'ютерних технологій на здоров'я дитини?»). Ефективному проведенню зборів допомагає завчасно складений *запитальник* у письмовій формі.

Як показує практика, ефективність зборів знижується, якщо батьки – пасивні слухачі. Педагоги ліцею дбають про різноманітність форм їх проведення (тренінги, диспути, практикуми, усні журнали, «круглі столи» тощо). Вчасно і вдало проведені збори активізують батьків, сприяють усвідомленню особистої відповідальності за виховання в дітей потреби у фізичному самовдосконаленні.

Виховання учня в школі та сім'ї розглядається як щоденний єдиний, нерозривний процес. Адже педагогічний колектив працює у тісній співпраці з батьківським колективом з метою створення найсприятливіших умов для самореалізації та розвитку школяра. Батьки є соціальними замовниками школи, а тому беруть активну участь у навчально-виховному процесі. Вони є учасниками позакласних заходів, пов'язаних з вибором професії, захопленнями дітей, родинними святами.

Практичний досвід переконує, що для підвищення взаємодії навчального закладу і сім'ї ефективним є використання нетрадиційних форм і засобів роботи з батьками щодо формування здорового способу життя учнів. Серед них – функціонування консультаційних пунктів з проблеми валеологічного виховання, семінари-практикуми з відродження національних традицій валеологічного змісту в родині.

Різнорічними за тематикою і формами проведення є засідання *дискусійних клубів*, наприклад лекція-консультація «Правильне харчування – основа здорового організму», дискусія «Вплив негативних факторів на стан здоров'я школяра», вечір запитань і відповідей «Правова відповідальність батьків за виховання дітей», батьківський фестиваль «Здорова родина – здорова країна», «Круглий стіл» «Роль сімейного спілкування у профілактиці девіантної поведінки та шкідливих звичок учнів», сімейний портрет «Здоровий спосіб життя в нашій сім'ї», бесіда «Особливості фізичного, психічного та духовного здоров'я школяра».

Оригінальна форма співпраці з родинами – *педагогічний десант*. Педагоги виступають з

доповідями перед батьками на підприємствах, в організаціях, влаштовують виставки, випуски стіннівок. На сімейних посиденьках «Ми п'ємо чай» зустрічаються представники різних поколінь. Дорослі діляться досвідом виховання, обговорюють шляхи зміцнення здоров'я дітей, звертаючись до джерел народної педагогіки.

У системі педагогічного всеобучу використовуються педагогічні проблемні ситуації та завдання для батьків валеологічного змісту. Головна мета завдань полягає у стимулюванні активності батьків щодо самостійного набуття педагогічних і валеологічних знань та умінь. Систематично здійснюється попереднє анкетування батьків, що дає змогу визначити педагогічно доцільний зміст і обсяг матеріалу занять, обрати оптимальні методи й ефективні форми їх проведення. У роботу педагогічної школи вносяться корективи відповідно до рівня освіченості батьків, побажань батьківської аудиторії, актуальних завдань, які вирішує родина і школа на конкретному етапі. Заняття батьківської школи розраховані на весь період навчання дитини і проводяться у чітко визначений час (перший вівторок кожного місяця). У змісті занять особливий акцент зроблено на набутті знань з етнопедагогіки як живого джерела, що здатне задовольнити прагнення батьків дізнатися якомога більше про традиції фізичного виховання дітей в українських сім'ях, перевірені досвідом багатьох поколінь. Наприклад, саме цій проблемі була присвячена тема «Сім'я-родина як найперше і водночас унікальне соціальне середовище фізичного виховання та розвитку дитини».

Після опрацювання кожної теми батькам пропонується література для домашнього читання. Як свідчить практика, це сприяє глибшому осмисленню матеріалу, спонукає до спільної діяльності з дітьми. Крім того, тематика занять педагогічної школи максимально наближена до тематики класних батьківських зборів і родинних виховних заходів. Це дає змогу педагогам неодноразово повертатися до тієї самої теми, щоб на матеріалі життєдіяльності конкретного класного колективу навчати батьків необхідних методів, прийомів і засобів успішного фізичного виховання дітей у сім'ї.

Славетний педагог В.О. Сухомлинський неодноразово повторював: дівчаток і хлопчиків неможливо навчити всіх професій, бо їх десятки тисяч, а ось професії чоловіка і дружини, батька і матері навчити необхідно, бо ними стають усі. Він мав на увазі статево і духовне виховання, спрямовані на формування загальної культури молодої людини. Недостатня увага до цих питань призводить до поширення негативних соціальних явищ, зокрема почастищення випадків небажаної вагітності, серйозних порушень репродуктивного здоров'я, венеричних захворювань, нестатильності шлюбів, створення неблагополучних сімей. На сучасному етапі розвитку суспільства статево виховання молодого покоління як складова загальної культури набуває

такої самої важливості, як і проблеми економіки, екології, політики. Справа статевого виховання – дуже непроста і делікатна. Ми спираємося на національну традицію статевого виховання молоді, а вона ніколи не спрямовувалася на брутальність. Навпаки, українці завжди оспівували цнотливість і кохання як першооснову союзу статей, вірність, культ повної сім'ї з матір'ю і батьком, возвеличували родинне начало, що ґрунтується на моральній приязні й довірі. Ці чинники завжди були підвалинами культури української нації, і наше завдання полягає в тому, щоб їх не втратити.

Хлопчика треба виховувати першопрохідцем, дослідником, захисником, годувальником, сприяти виробленню у нього високого ідеалу служіння державі і сім'ї, формуванню твердості характеру, витривалості, почуття обов'язку, вихованню вірності слову, сили, мужності. У дівчинці від коліски треба бачити майбутню маму – ніжну, лагідну, турботливу, втішницю, виховувати її як спритну, бережливу господиню. Разом з цими рисами має виховуватися і розуміння статевих відмінностей, відповідальності перед суспільством і родиною за майбутнє продовження роду.

В.О. Сухомлинський вважав надзвичайно важливим завданням сімейної педагогіки формування у вихованців моральної готовності до батьківства і материнства. «Багаторічний досвід переконав нас, що вміння бачити в дитині... майбутніх батька й матір, уміння оцінювати педагогічні явища з тієї позиції, що через два десятиріччя наш колишній малюк приведе в школу свого сина і буде разом з нами міркувати про те, як його краще виховати, – це вміння необхідне нашому суспільству такою ж мірою, як і високий рівень трудової майстерності виробників матеріальних і духовних цінностей. Перша школа батьківства й материнства – це повноцінне моральне виховання в роки дитинства...» [1, с. 87].

Сімейні правила надзвичайно важливі. Дослідження психологів показали, що діти в своєму житті хочуть упорядкованості й поведуться більш відповідально, коли дорослі накладають розумні обмеження на їхню свободу. Учителі радять батькам підтримувати участь дитини в гуртках, спортивних секціях; заохочувати заняття музикою й хобі, не наполягаючи на тому, щоб вона обов'язково виграла або домагалася визначних результатів. Не важливо, чим буде займатися дитина, – якщо в неї є здорові інтереси, то ймовірність куріння, вживання алкоголю або наркотиків невелика. Батькам варто дотримуватися сімейних правил, щоб протистояти вживанню підлітками тютюну й алкоголю. На спеціальних тренінгах батьків ознайомлюють з порадами та ідеями, ефективність яких у цій справі доведено на практиці. Батькам важливо намагатися їх дотримуватися.

Найсприятливішим часом для формування сімейних цінностей є юність. Саме в цей період особистість найбільше відкрита впливам, а погляди і враження, отримані в юності, – глибокі та свідомі.

Проблема обізнаності учнівської молоді з питань психології сімейних відносин, психосексуального розвитку є однією з найактуальніших в старшому шкільному віці. З огляду на це, у ліцеї з 2003 р. впроваджуються програми «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», «Школа проти СНІДу», «Корисні звички», «Цікаво про корисне», «Діалог».

Всебічному розвитку здорової особистості, крім уроків, сприяє позаурочна робота. В.О. Сухомлинський умів по-справжньому захочувати своїх вихованців до корисних і цікавих справ – посиленої допомоги колгоспу, вирощування дерев і рослин, участі у краєзнавчих походах, збиранні гербаріїв, фенологічних спостереженнях тощо. У «Школі під блакитним небом» діти навчалися бачити красу природи, пізнавати її різноманітні явища; велася робота над розвитком мислення учнів, збагаченням їхнього словникового запасу. Кажучи про ефективні позакласні заходи, варто згадати також Свято першого хліба, Свято книги, Свято троянди, Свято прощання зі школою, конкурс на краще декламування художнього твору, видання дітьми «Книги природи» тощо. Василь Олександрович упродовж усього свого життя переконувався, що «справжня школа – це не тільки місце, де діти набувають знань і вмінь. Навчання – дуже важлива, але не єдина сфера духовного життя дитини... справжня школа – це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованець об'єднані багатьма інтересами і захопленнями» [2, с. 11].

Надзвичайно результативним у роботі Волноваського ліцею є залучення родин учнів до актуалізації фізкультурно-оздоровчої діяльності шляхом проведення родинних виховних заходів. Опитування дітей показують, що вони люблять, коли батьки проводять з ними час. Родинні виховні заходи відбуваються на спортивному майданчику, в ігровій або класній кімнаті, які для цього яскраво і тематично оформлюються. Сценарій родинного виховного заходу емоційно насичений, він відображає ту багатогранну роботу школи і родини, яка була проведена упродовж підготовчого періоду. Матеріалом для написання сценарію служать історичні дані щодо розвитку фізичної культури і спорту, етнопедагогічні факти, які розкривають особливості фізичного виховання українського народу, рухливі ігри, конкурси, естафети, змагання, тематичні вірші, пісні, легенди, оповідання, бувальщини, загадки, прислів'я, приказки, народні усмішки. Такі заходи сприяють забезпеченню спадкоємності поколінь, відродженню українських звичаїв і традицій. Учитель виконує тут роль порадирика (заздалегідь роз'яснює можливі варіанти проведення заходу, обговорює відповідні методичні матеріали, адресовані батькам, – пам'ятки, алгоритми тощо).

Стало вже традицією урочисто зустрічати першокласників у шкільній родині. Радо вітають малюків учні та вчителі ліцею. Ще задовго до Свята

першого дзвоника педагоги проводять цікаві заняття з майбутніми першокласниками. А їхні батьки стають учасниками тренінгового заняття «Сім'я на порозі шкільного життя».

Батьки залучаються і до спортивних змагань разом з дітьми, і до проведення свят «Тато як я, і я – як тато», «Мама, тато, я – спортивна сім'я». Результати дослідження показують, що ці змагання завдяки своїй доступності, спортивно-ігровому характеру, а також комплексному впливу на фізичний, інтелектуальний, естетичний і моральний розвиток школярів користуються великою популярністю. Це підтверджується участю в них усіх учнів класу. Окрім того, у процесі підготовки до змагань і участі в них створюються сприятливі умови для формування ділових взаємовідносин у системі «родина – вчитель – учень» з метою зміцнення здоров'я дітей, що передбачає активну участь батьків не лише в оцінюванні фізичних потреб і можливостей своєї дитини, а й у конкретній цілеспрямованій діяльності щодо корекції стану дитячого організму засобами фізичної культури.

У ліцеї традиційними стали конкурси серед класів на краще озеленення, «Найчистіший клас», а також дні, тижні здоров'я. Класні керівники, дбаючи про фізичне, духовне, соціальне та психічне здоров'я своїх вихованців, організовують поїздки та екскурсії учнів, залучаючи батьків.

Сім'я – це «перше джерело, з якого починається велика ріка патріотичних почуттів і переконань» [6, с. 485]. Традиційним у ліцеї став Тиждень козацької слави, який проводиться на свято Покрови. Цікаво проходить і Тиждень художньої культури. Під час таких свят поглиблюються і розширюються знання учнів про культуру спадщину, виховується бажання зберегти і розвивати здобутки своїх предків.

Вплив природи на розвиток естетичних почуттів дитини посилюється, якщо ці переживання підтримуються дорослими, близькими людьми. Висаджування квітів на шкільному подвір'ї та догляд за ними викликають у дітей позитивні емоції і сприяють формуванню думки про те, що прекрасне може й повинна створювати сама людина. Бачене дитина часто намагається передати в малюнках. Малювати люблять усі діти, і суть не в тому, як малює дитина, а в тому, яку насолоду вона від цього одержує. Дітям вкарбовуються в пам'ять ті картини, вишивані речі, рушники, які висять вдома на стіні. Це сприяє зацікавленню дітей творами образотворчого мистецтва. Добре, якщо в сім'ї люблять хорошу музику, люблять співати; якщо родина шанує календарні, обрядові свята, бере в них участь, залучаючи до цього й своїх дітей.

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського не втратила актуальності та є справжнім джерелом ідей і знахідок для творчого вчителя. І як показує анкетування, проведене напередодні загальних батьківських зборів на тему «Здоров'я дітей – спільна турбота», усі батьки задоволені роботою педагогічного колективу нашого ліцею. Школа відіграє

роль помічника сім'ї. І це дало свої позитивні плоди. Батьки почали ставитися до школи як до скарбниці педагогічного досвіду, що передається з покоління в покоління, як до осередку, де відбувається становлення особистості, формуються її ціннісні орієнтації.

Отже, результативність роботи, яка здійснюється в школі, виявляється в:

- активній співпраці педагогів та батьків у напрямі «школа–родина»;
- підвищенні рівня довіри батьків до навчального закладу;
- поліпшенні якості психолого-педагогічної просвіти батьків;
- підвищенні рівня мотивації учнів до навчання та позакласної діяльності;
- поглибленні валеологічних знань учнів;
- зростанні рівня громадянської активності учнів у обговоренні питань виховання та навчання;
- підвищенні рівня творчої активності учнів;
- зменшенні кількості так званих «важких учнів»;
- підвищенні рейтингу навчального закладу;
- об'єднанні в єдиному інформаційному просторі педагогів, сім'ї та громадськості.

Наш досвід показує перспективність створення таких навчальних закладів. Школа-родина – клітина народу, нації, яка зміцнює душу дитини, відкриває їй широку дорогу у світ, де вона почуватиметься гідно, вільно, впевнено, незалежно і, хочеться вірити, щасливо.

Література

1. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.1. – С. 55–206.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.3. – С. 5–279.
3. Сухомлинський В.О. Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.3. – С. 103–111.
4. Сухомлинський В.О. Наш колектив – дружна сім'я / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.3. – С. 103–111.
5. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.4. – С. 393–625.
6. Сухомлинський В.О. Виховання обов'язку / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т.5. – С. 472–488.
7. Абетка соціального педагога / укл. В.В. Волканова. – Х.: Основа, 2011. – 235 с.
8. Корнієнко С. Родина і школа – обереги здоров'я дитини / С.Корнієнко // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 36–40.
9. Кузь В. Школа В.О. Сухомлинського – школа нового покоління / В.Кузь // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 28–30.
10. Лазарук А. Батьківська педагогіка Василя Сухомлинського: аксіологічний ракурс проблеми / А.Лазарук // Початкова школа. – 2004. – №5. – С. 3–5.

11. Павлушкіна О.В. Підвищення рівня педагогічної культури батьків щодо формування здорового способу життя дітей дошкільного віку / О.В. Павлушкіна // Дошкільна освіта. – 2004. – №3(5).

Анонси

Олена ШКУРАТ, Людмила АКСЬОНЕНКО **Гарна родина – здорова дитина**

У статті розглянуто особливості інтеграції шкільного і сімейного виховання, ефективні форми та методи роботи школи з батьками щодо зміцнення здоров'я дітей. Пропонується досвід педагогічного колективу Волноваського лицю, який, використовуючи ідеї В.О. Сухомлинського, перейшов до більш тісної співпраці школи і сім'ї, що сприяє формуванню фізичного і духовного здоров'я учнів.

Ключові слова: школа-родина, здорова особистість, спадщина В.О. Сухомлинського, педагогічна просвіта батьків, соціальний патронаж сім'ї, виховні позакласні заходи, статеве і духовне виховання.

Елена ШКУРАТ, Людмила АКСЬОНЕНКО **Счастливая семья – здоровый ребёнок**

В статье рассмотрены особенности интеграции школьного и семейного воспитания, эффективные формы и методы работы школы с родителями по укреплению здоровья детей. Предлагается опыт педагогического коллектива Волновашского лицея, который, используя идеи В.А. Сухомлинского, перешёл к более тесному сотрудничеству школы и семьи, что способствует формированию физического и духовно-здоровья учащихся.

Ключевые слова: школа-семья, здоровая личность, наследие В.А. Сухомлинского, педагогическое просвещение родителей, социальный патронаж семьи, воспитательные внеклассные мероприятия, половое и духовное воспитание.

Olena SHKURAT, Lyudmyla AKSYONENKO **A happy family – a healthy child**

The article is devoted to features of integration of school and family education, effective forms and methods of school work with parents on strengthening children health. Offered the experience of pedagogical team of the Volnovaha Liceum which using the ideas of V.O. Sukhomlynskyi started closer cooperation between school and family that promotes formation of physical and mental health of pupils.

Keywords: school-family, healthy personality, heritage of V.O. Sukhomlynskyi, parents' pedagogical education, social patronage of family, educative extra-curricular activities, gender and moral education.